

Aká je budúcnosť festivalov etnografického filmu?

What is the future of ethnographic film festivals?

Terézia Suránová

Kontakt / Contact

Terézia Suránová, študentka Ústavu sociálnej antropológie, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského v Bratislave, Mlynské luhy 4, 821 05 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: suranova17@uniba.sk

Ako citovať / How to cite

Suránová, T. (2025). Aká je budúcnosť festivalov etnografického filmu? *Etnologické rozpravy*, 32(1), 142-144.

V týždni od 12. do 15. novembra 2024 som mala možnosť zúčastniť sa na 23. ročníku Medzinárodného festivalu etnografického filmu v Čadci. Tento rok bolo premietaných až dvadsaťdeväť filmov z viac ako dvadsiatich krajín z celého sveta. Výber filmov bol napriek vysokému počtu prihlásených diel veľmi kvalitný a porotcom sa podarilo zostaviť širokú škálu nielen filmárskych, ale aj etnografických prístupov v tvorbe. Súťažné filmy sa dotýkali veľmi aktuálnych otázok a prístupov vo vizuálnej etnografii, ako napríklad dekolonialita, etická práca s participantmi, multimodálna antropológia a rekontextualizácia archívnych materiálov. Vo veľkom počte filmov prevažovali nové, experimentálne spôsoby podania komplexného naratívu, ktoré sa vymaňovali z hraníc klasickej observačnej kamery. Festivalu sa rozhodne podarilo priniesť variáciu v žánroch aj metrážach filmov, rovnako ako aj technologické inovácie v podobe sprístupnenia novej festivalovej aplikácie a sprístupnenia filmov online. Digitalizácia festivalu a jeho presun do online priestoru však otvára mnoho otázok o budúcom smerovaní regionálnych festivalov, obzvlášť s takým špecifickým zameraním, ako je etnografický film.

Počas diskusií s organizátormi vyvstalo viacero otázok, ktoré sú kľúčové z hľadiska budúceho smerovania festivalu. Kvôli geografickej izolácii Čadce sa tento rok festival neťažil vysokej návštevnosti mimo povinných zájazdov základných a stredných škôl. To isté sa, našťastie, nedá povedať o premietaniach v Žiline, ktoré mali vysokú návštevnosť. Je však otázne, či je fragmentácia festivalu na 4 paralelné miesta vhodným krokom. Otázne ostáva aj to, či je možný kompletný presun festivalu do väčšieho mesta s lepšie rozvinutou infraštruktúrou a možnosťami ubytovania alebo jeho kompletné presmerovanie do online priestoru – čo je možnosť, nad ktorou organizátori posledné roky uvažujú. Aj keď

rozumiem, že ide o vec slabého financovania, nedostatok sprievodného programu, bohužiaľ, z festivalu spravil veľmi monotónne podujatie, ktoré sa skôr podobalo na nonstop premietanie, miestami redundantné, až vyčerpávajúce. Absencia sprievodných podujatí alebo diskusií s autormi pravdepodobne znížila motiváciu ľudí z odbornej/filmárskej obce zúčastniť sa na celom festivale. Zväčša prišli len na slávnostné odovzdávanie cien, keď sa sála zaplnila mnohými významnými členmi antropologickej, etnologickej, ako aj filmárskej obce. Počas festivalu bola absencia autorov na premietaniach veľmi citelná, hlavne v Čadci, kde bola iba jedna sprievodná diskusia, čo považujem za neprimerané pre filmový festival, ktorý si chce udržať medzinárodnú kredibilitu. Lokálny a intímny charakter festivalu vôbec nevnímam ako negatívum, keďže si myslím, že kultúrne akcie by mali byť súčasťou regionálneho rozvoja, a dúfam, že zavedenie rozmanitého sprievodného programu priláka mnoho lokálnych, ako aj medzinárodných návštevníkov.

V dnešnom svete sme obklopení pretlakom audiovizuálnych materiálov z mnohých zdrojov, a práve preto je kurátorský výber filmov na festivale kľúčový pre udržanie jeho kredibility. Široké spektrum filmov poukazuje na mnohé skryté konflikty odohrávané sa za hranicami nášho zorného poľa, kladúc si zložité štrukturálne otázky o fungovaní dnešnej globalizovanej spoločnosti.

Rada by som vám predstavila môj osobný výber filmov,¹ ktorý by som ako študentka antropológie odporučila nielen ľuďom pôsobiacim v tomto odbore, ale aj širšej verejnosti so záujmom o dianie okolo nás.

Tento rok na festivale najväčší úspech (podľa môjho názoru oprávnene) zožal práve film *Posledná transhumancia*. Film je poetickou sondou do života pastierov oviec, ktorí so svojimi stádami putujú za vzdialenými pastvinami. Dokument citlivo mapuje život pastierov rôznych regiónov počas štyroch ročných období, pričom autor originálne pracuje s kamerou a prehovory pastierov a zábery zachytávajúce ich každodennú náročnú prácu strieda s umeleckými zábermi stád v pohybe. Obzvlášť silnou stránkou dokumentu je zobrazenie dôverného vzťahu človeka a zvierat, s ktorými žije v bezprostrednej blízkosti a navzájom sú na sebe takpovediac závislí. Navyše, ich ťažký život v odlúčení od rodín je v súčasnom svete postavenom na hodnotách vzdialených od stáročia budovaných hodnôt pastierov vystavovaný nepriazni a nepochopeniu okolia, ktoré im často znemožňuje prístup na pastviny.

Film *Togoland-projections* pracuje s archívnym audiovizuálnym materiálom, ktorý zaznamenal Hans Schombruck počas výpravy do nemeckej kolónie Togo s cieľom natočiť dokumentárne a dobrodružné filmy. Pomocou premietania týchto archívnych materiálov lokálnym komunitám, storočie po ich natočení, sa filmári pomocou elicitácie snažia podať alternatívny príbeh nemeckého kolonializmu a jeho dopad na utláčané komunity. Ako pôvodní obyvatelia územia postihnutého tromi vlnami kolonizácie: britskou, nemeckou a francúzskou, si vo filme kladú kritickú otázku: „Sú reťaze náš pôvod?“ Pomocou reálnej kolaborácie teda film *Togoland* zaznamenáva mnohé historické situácie očami a slovami miestnych, ako napríklad bitku o Agibo, prechod od nemeckého k francúzskemu kolonializmu alebo brutalitu oboch mocností pri zaobchádzaní s lokálnymi komunitami. Film

¹ Podrobnejšie informácie o jednotlivých filmoch sú dostupné na oficiálnej webovej stránke festivalu: <https://www.etnofilm.sk/festival/sutazne-filmy>

si cením práve pre jeho inovatívny prístup v dekolonizácii vizuálnej antropológie, ktorý kráča silno v stopách Tri Minh Ha a jej priekopníckeho diela *Reassemblage*, kde rázne vysloví: „*I do not intend to speak about; just speak nearby.*“ Film je teda úžasným príkladom toho, ako by sa mala etnografia posunúť od prístupu o nás bez nás a motivovať tvorcov nebáť sa byť súčasťou komunity a prizvať jej členov ku spolupráci na procese natáčania.

Pre nás, ako študentskú porotu, vynikli aj filmy *Aamelat: Robotníčky vojny* a *Pisklanki*.

Pisklanki je intímny čiernobiely portrét troch nevidiacich detí, ktoré sú oddelené od svojich rodičov v sanatóriu. Zobrazenie nežnosti a komplexity detských vzťahov a vnímania sveta sa filmárom podarilo najmä vďaka etickému a trpezlivému preniknutiu do rôznorodosti troch detských protagonistov a ich vnútorných svetov. Napriek silnej estetizácii, ktorú by niektorí etnografi mohli kritizovať, vnímam vycibrenú prácu s kamerou ako jeden z prostriedkov, ako dostať etnografické filmy k širšej verejnosti a nielen k odbornému publiku, ktoré prehľbuje elitársky status etnografických publikácií. *Aamelat* je svojou formou tradičnejší dokumentárny film, ktorý sa zaoberá vykorisťovaním ženských utečenkýň zo Sýrie, ktoré sa v Libanone stávajú obeťami otrockej práce v poľnohospodárstve, kde sú kontrolované Shawishmi – mužmi zo Sýrie, ktorí sa v Libanone usadili ešte pred vypuknutím vojny. Sú vystavované neludským pracovným podmienkam a neistote živobytia. Ide o hlboko analytický film. Z krátkometrážnych filmov si dovoľím vyzdvihnúť filmy *Ancacoy* a *Demons from Afar* pre ich vynikajúcu prácu s kamerou, strihom a naratívom. Avšak musím podotknúť, že sa mi zdá nespravodlivé tieto filmy porovnávať s dlhometrážnymi filmami a rozhodne si zaslúžia samostatnú kategóriu.

Festivály etnografického filmu by podľa môjho názoru mali pomocou svojej platformy bojovať proti systematickému prehliadaniu dôležitých tém týkajúcich sa diania v komunitách na okrajoch spoločnosti, čo sa tomuto ročníku ETNOFILM Čadca rozhodne podarilo. Tradície, kultúrne vzorce a solidarita sú v súčasnosti pod tlakom nadnárodných socio-ekonomických síl spojených s modernizačnými projektmi. Úlohou dokumentaristov a antropológov je preto skúmať a zaznamenávať nielen tieto systematické zmeny, ale aj formy odporu voči nim.